

Den Haag

Corona Journaal Haagse economie

15 mei 2020

Inleiding en inhoud

De coronacrisis en de genomen maatregelen om de verspreiding van het virus te controleren, hebben grote gevolgen voor ons leven en de Haagse economie en de arbeidsmarkt. Veel ondernemers hebben hun deuren moeten sluiten, kunnen geen of moeilijker zakendoen met buitenlandse partners, krijgen onderdelen of producten niet meer geleverd, hebben te maken met stijgende transportkosten of beurzen en reizen die worden afgezegd. Deze maatregelen hebben zowel direct als indirect, op korte en lange termijn grote economische consequenties.

Wat de precieze gevolgen van het virus zijn, blijft lastig te zeggen, alhoewel de impact steeds zichtbaarder wordt, bijvoorbeeld in de vorm van faillissementen. Het doel van dit journal is om aan de hand van beschikbare onderzoeken en cijfers inzicht te geven in de (mogelijke) economische impact op de Haagse economie. Het journal zal regelmatig worden ge-update.

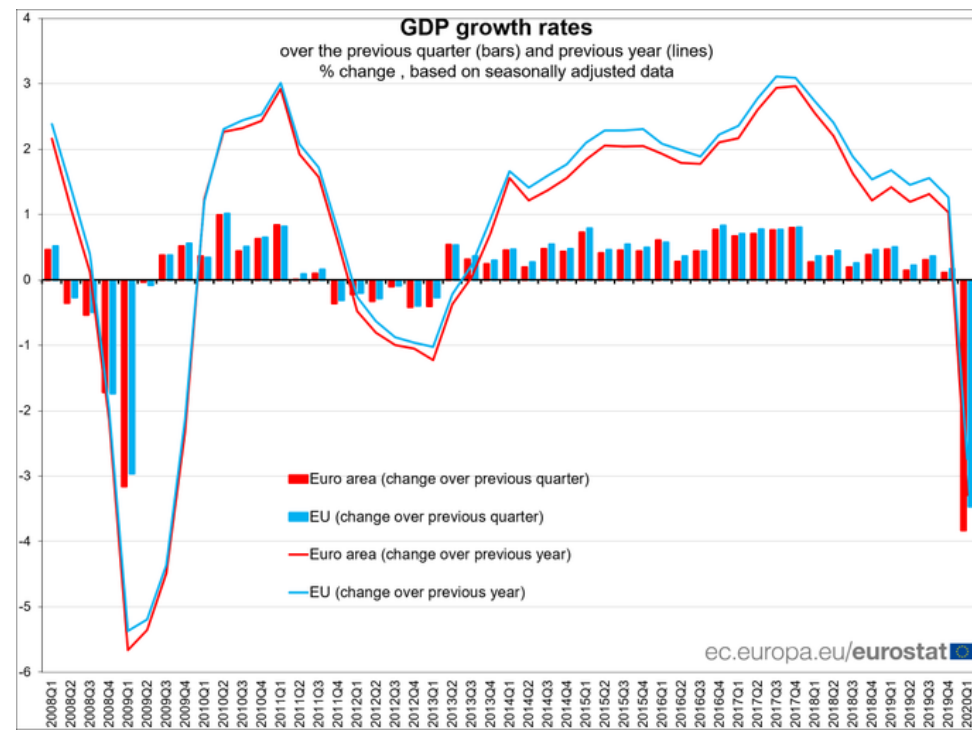
Deze versie is de derde editie.

Inhoud:

1. Krimp BBP Europa
2. Economische krimp Nederland
3. Consumentenvertrouwen
4. Verwachtingen ondernemers
5. Faillissementen
6. Gewerkte uren
7. Vacatures
8. Pintransactie
9. Gebruik noodmaatregelen
10. Regionale verschillen
11. Haagse arbeidsmarkt: Vacatures en uitkeringen
12. Haags bedrijfsonroerend goed
13. Mobiliteit
14. Wonen
15. Bronnen

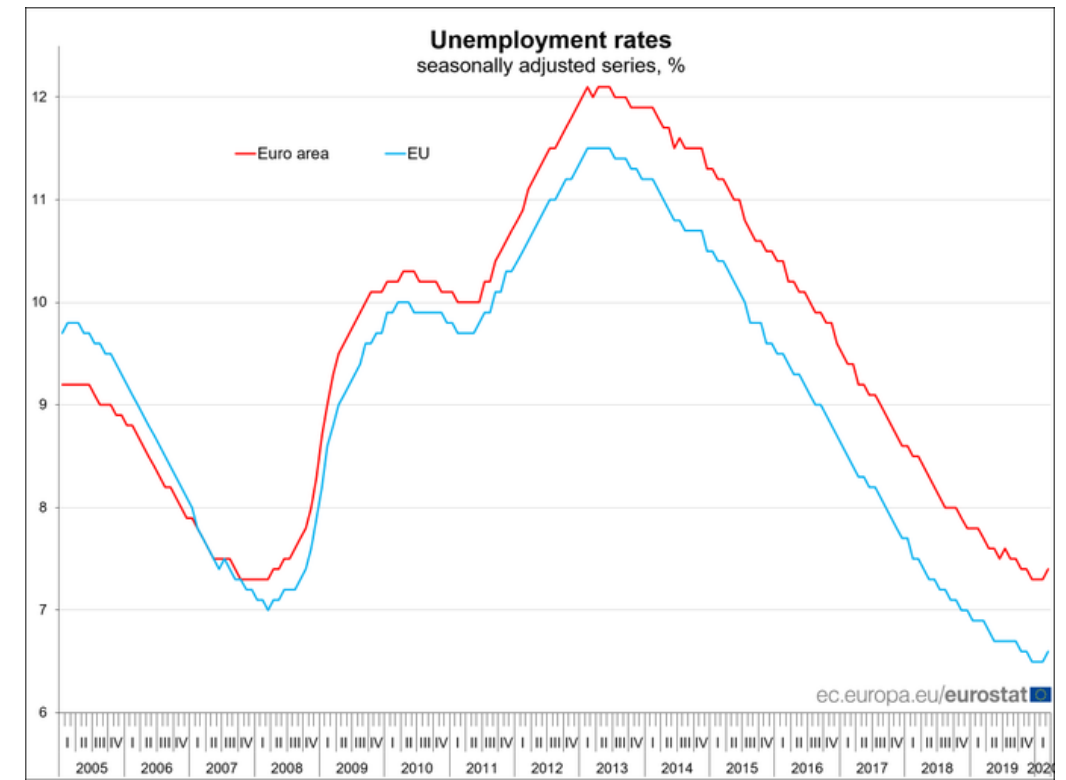
Eurostat: Krimp van het BBP in Europa

In het eerste kwartaal kromp de economie in de eurozone door COVID-19 voor het eerst in zeven jaar; de krimp bedroeg 3,8 procent ten opzichte van het vierde kwartaal en met 3,3 procent ten opzichte van het eerste kwartaal van vorig jaar. Een verdeling per sector is nog niet beschikbaar, maar een deel zal veroorzaakt zijn door de horeca, recreatie en toerisme die in de loop van de maand maart tot stilstand zijn gekomen. Van de grote lidstaten was de krimp in Frankrijk het grootste. ECB-president Christine Lagarde zei donderdag over heel 2020 met een krimp voor de eurozone van 5% à 12% rekening te houden.

Het werkloosheidspercentage in de eurozone groeide in maart licht naar 7,4%, ten opzichte van 7,3% een maand eerder.

Volgens Eurostat waren er in maart 2020 14.141 miljoen werklozen. In vergelijking met februari 2020 steeg het aantal werklozen met 241 000 in de EU and met 197 000 in de eurozone.

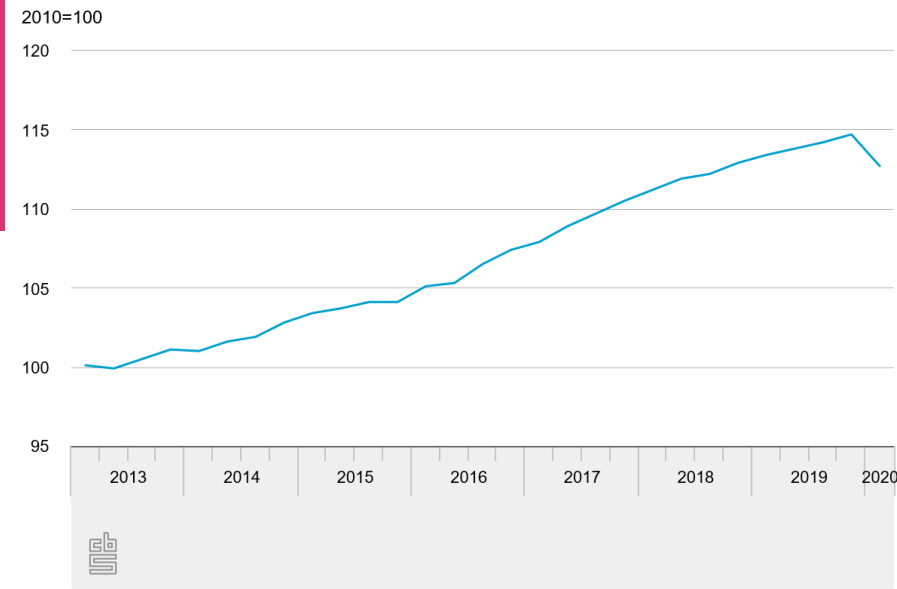
CBS: economische krimp

Volgens de eerste berekening van het CBS is het bruto binnenlands product (bbp) in het eerste kwartaal van 2020 met 1,7 procent gedaald ten opzichte van een kwartaal eerder. Dat is de grootste krimp na het eerste kwartaal van 2009, toen het bbp met 3,6 procent daalde ten opzichte van een kwartaal eerder. Met de krimp komt een einde aan 23 kwartalen op rij met groei. De daling van het bbp in het eerste kwartaal is vooral toe te schrijven aan de lagere consumptie door huishoudens. Huishoudens hebben in het eerste kwartaal 2,7 procent minder besteed dan in het vierde kwartaal van 2019. Dat is grootste daling sinds het begin van de reeks in 1987. De overheidsconsumptie nam met 1,4 procent af. Verder namen de investeringen af met 1,1 procent. De uitvoer en invoer van goederen en diensten ten slotte daalden met respectievelijk 3,0 en 3,5 procent.

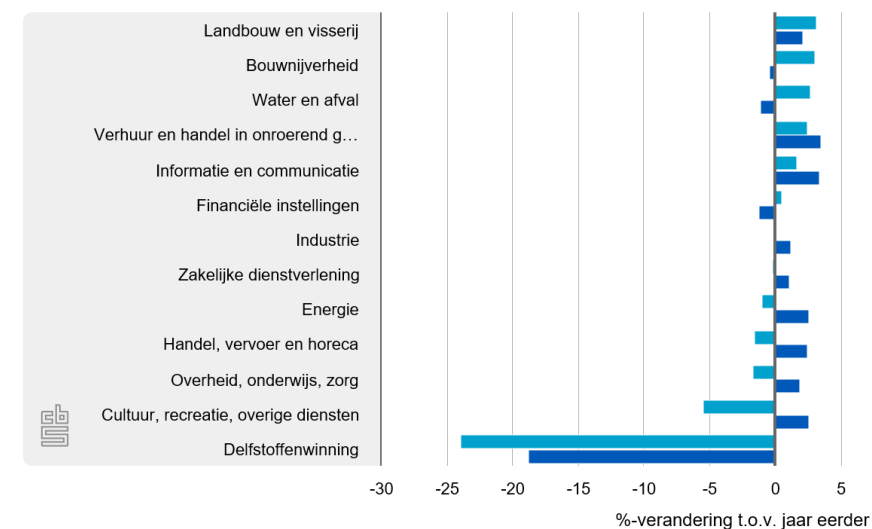
Aan de productiekant vallen de negatieve uitschieters op bij de bedrijfstak cultuur, recreatie, sport en overige diensten, de bedrijfstak handel, vervoer, horeca en opslag en de bedrijfstak overheid, onderwijs en zorg. De productie van deze bedrijfstakken daalde met respectievelijk 7,1, 3,4 en 2,9 procent ten opzichte van het vorige kwartaal. Een positieve uitschieter was de bouwnijverheid met een stijging van 5,5 procent.

Het beeld gedurende het eerste kwartaal is overigens gemengd. In de eerste twee maanden groeide de economie nog. Maar sinds de tweede helft van maart zorgden de wereldwijde corona-uitbraak en de daarmee samenhangende maatregelen voor een ongekende teruggang in economische activiteit.

Bruto binnenlandse product (volume), seizoengecorrigeerd

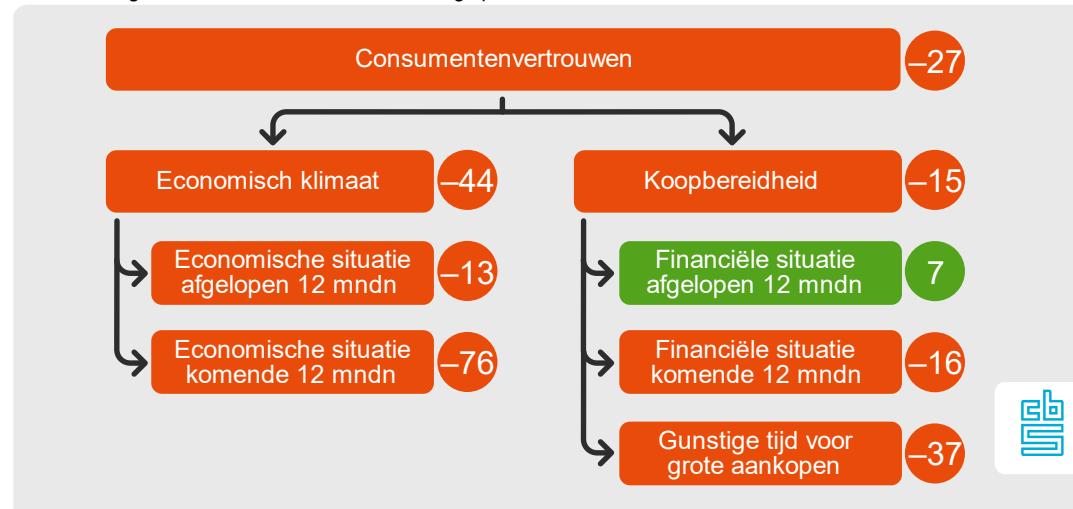
Toegevoegde waarde naar bedrijfstak (volume)

CBS: Consumentenvertrouwen

Het consumentenvertrouwen in Nederland is verder verslechterd, zo meldt het CBS. Het consumentenvertrouwen in april was -22. De extra meting in de tweede helft van april laat een verdere daling zien naar -27. Dit komt vooral door een verder verslechterd oordeel over het economisch klimaat. De deelindicator economisch klimaat gaat van -31 naar -44. Zowel het oordeel over de economische situatie in de afgelopen 12 maanden als het oordeel over economische situatie in de komende 12 maanden verslechtert verder. (gaat van -17 naar -15). Consumenten zijn over de financiële situatie in de afgelopen 12 maanden positiever. Hun oordeel over de financiële situatie in de komende 12 maanden verandert niet. Verder vinden consumenten de tijd voor het doen van grote aankopen nagenoeg even ongunstig als bij de reguliere meting.

Samenstelling consumentenvertrouwen, 2e meting april 2020

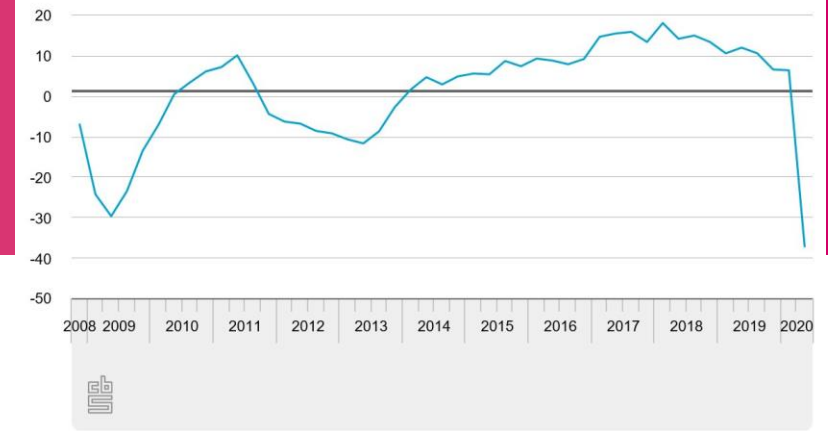

Verwachtingen ondernemers

Door de coronacrisis en de bijbehorende maatregelen zijn ondernemers sinds de start van de meting niet zo pessimistisch geweest. Het ondernemersvertrouwen komt uit op -37,2 tegen 6,4 in het vorige kwartaal. Dit is de sterkste afname ooit gemeten en komt nog een stuk lager uit dan het dieptepunt van de financiële crisis. Het vertrouwen is het laagst in de horeca. De verwachtingen voor de komende drie maanden zijn in alle bedrijfstakken negatief, maar onderlinge verschillen zijn groot. Dit melden het CBS, KVK, het Economisch Instituut voor de Bouw, MKB-Nederland en VNO-NCW op basis van de Conjunctuurenquête Nederland. De gegevens voor dit onderzoek zijn verzameld in april 2020, voor de op 6 mei aangekondigde versoepeling van de maatregelen.

Het [ondernemersvertrouwen](#) is de stemmingsindicator van niet-financiële bedrijven met minimaal 5 werkzame personen. Begin 2018 bereikte het ondernemersvertrouwen de hoogste waarde (18,1). Vervolgens is tot en met het eerste kwartaal van 2020 een geleidelijk dalende trend ingezet, waarna door de coronacrisis het vertrouwen in het tweede kwartaal de grootste afname laat zien sinds de start van de meting eind 2008. De stemmingsindicator ligt in het tweede kwartaal van 2020 op het laagste niveau ooit gemeten (-37,2). Dit is nog lager dan ten tijde van het dieptepunt van de financiële crisis in 2009. Voor het eerst sinds het vierde kwartaal van 2013 hebben negatief gestemde ondernemers de overhand.

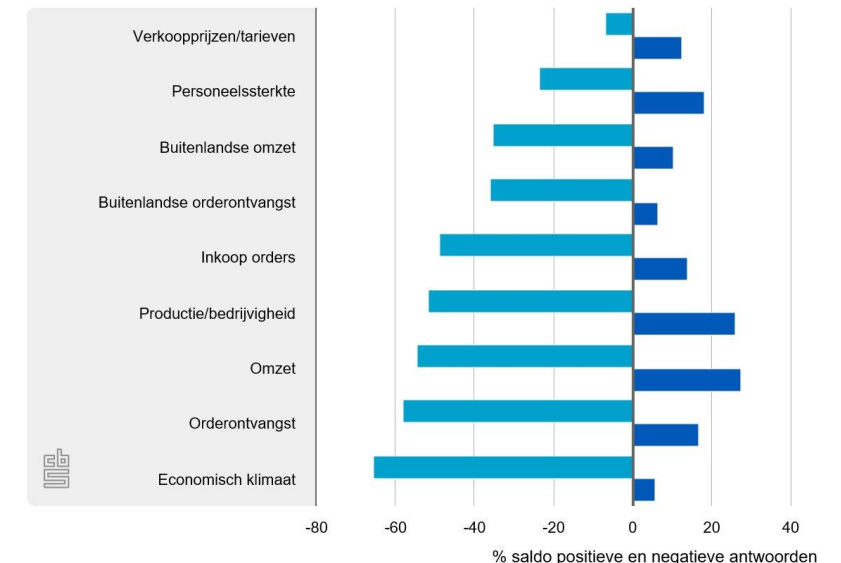
Ondernemersvertrouwen

Bron: CBS, EIB, KVK, MKB-Nederland, VNO-NCW

De horizontale lijn geeft het langjarige gemiddelde weer (1,3).

Verwachtingen ondernemers voor komende drie maanden

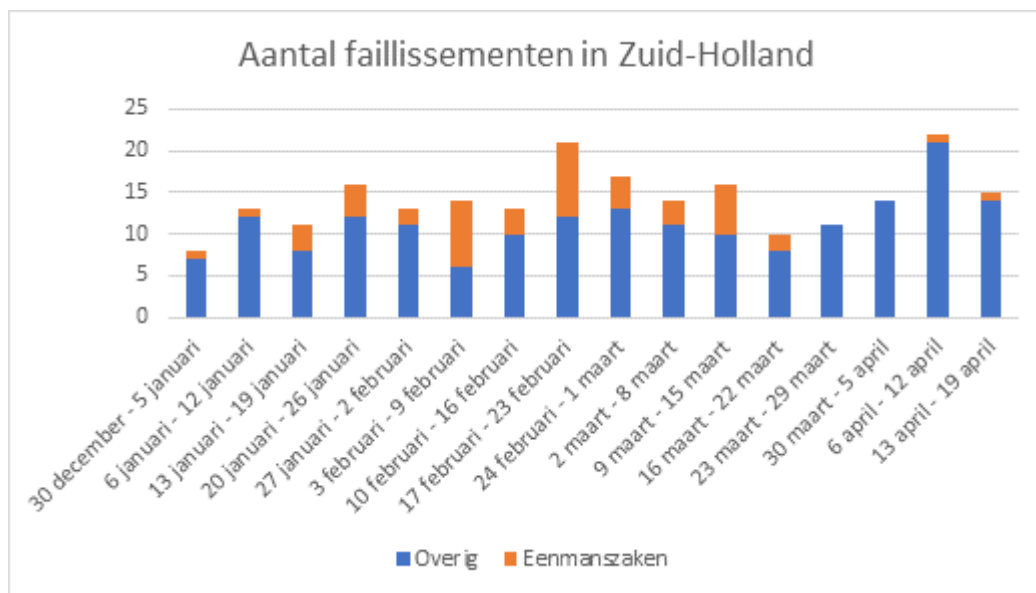

■ 2020, 2e kwartaal ■ 2019, 2e kwartaal

Bron: CBS, EIB, KVK, MKB-Nederland, VNO-NCW

CBS: Faillissementen

Het aantal failliet verklaarde bedrijven, voor zittingsdagen gecorrigeerd, is gestegen. Er zijn in Nederland in april 75 bedrijven meer failliet verklaard dan in maart, meldt het CBS. De trend is sinds september 2018 licht stijgend. In de eerste 4 maanden van 2020 lag het aantal faillissementen ruim 3 procent hoger dan in dezelfde periode een jaar eerder. Ook in Zuid-Holland is (nog) geen sprake van een significante groei van het aantal faillissementen. In de cijfers over de verslagmaand april zijn de gebeurtenissen rondom het coronavirus nog niet of nauwelijks zichtbaar. Tussen de aanvraag en het uitspreken van een faillissement kunnen enkele weken zitten. Daarnaast is door het kabinet een noodpakket voor economie en banen opgezet om bedrijven zoveel mogelijk te ondersteunen.

CBP: Gewerkte uren

Sinds het begin van de contactbeperkende maatregelen is het aantal gewerkte uren historisch sterk gedaald. Dit meldt het CPB. Eind maart werd er gemiddeld 13% minder uren per week gewerkt dan begin maart. In april is deze daling gestabiliseerd, zo blijkt uit enquêtegegevens van het LISS-panel. De daling in gewerkte uren is groter dan in voorgaande recessies, door de lockdown.

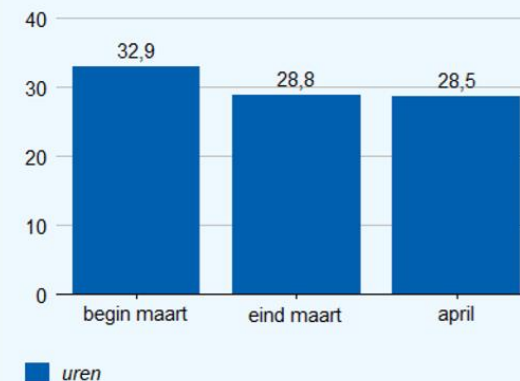
Vooral in de sectoren horeca, detailhandel, vervoer en cultuur daalde het aantal gewerkte uren sterk. Bij zelfstandigen, die oververtegenwoordigd zijn in deze sectoren, was de daling sterker dan bij werknemers. Verder daalde het aantal gewerkte uren van vrouwen meer dan dat van mannen, waardoor het verschil in formele arbeidsparticipatie tussen vrouwen en mannen weer toeneemt.

Vooralsnog is de daling in de werkzame beroepsbevolking beperkt. Dit heeft mede te maken met de bijzondere beleidsmaatregelen.

Inmiddels is duidelijk dat dit geen V-vormige crisis is, met een snel herstel, ook omdat bepaalde contactbeperkende maatregelen nog lang van kracht zullen zijn. De werkloosheid zal hierdoor sterk gaan oplopen, zowel door een dalende vraag naar arbeid als door een grote verschuiving van personeel van krimpende naar andere sectoren. De precieze omvang daarvan is nog onbekend.

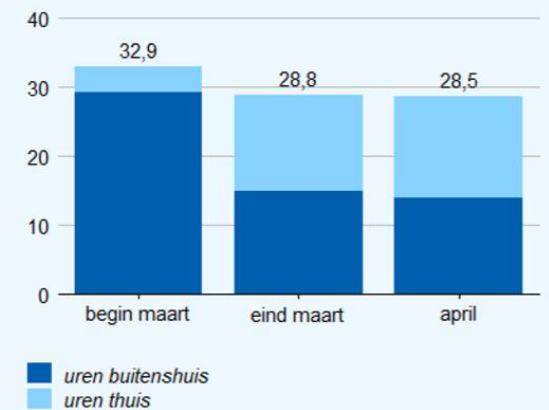
Gewerkte uren per week, totaal werkenden

uren per week

Gewerkte uren per week, totaal werkenden

uren per week

Bron: LISS-panel.

CBS: Vacatures

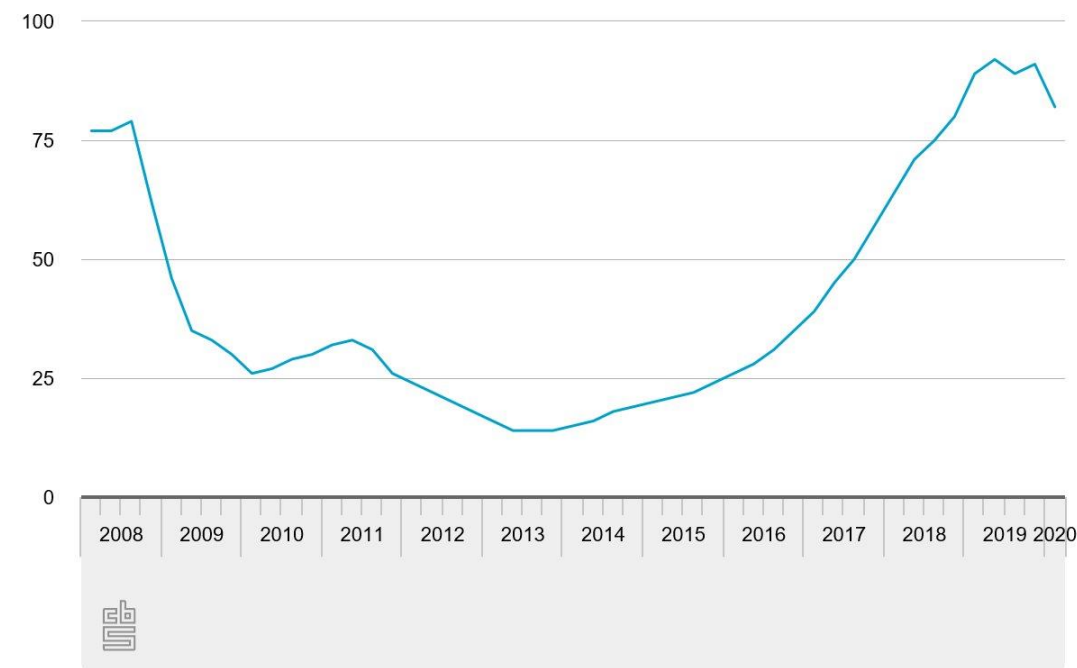
Aan het einde van het eerste kwartaal van 2020 waren er 60 duizend vacatures minder dan een kwartaal eerder, een afname van 21 procent. Het gemiddelde aantal banen groeide met 23 duizend, aanzienlijk minder dan in de voorgaande kwartalen. Het gemiddelde aantal werklozen daalde in het eerste kwartaal met 39 duizend. Door de afname van het aantal openstaande vacatures liep de spanning op de arbeidsmarkt terug naar gemiddeld 82 vacatures per 100 werklozen. In het vierde kwartaal waren dat er nog 91. Dit meldt het CBS op grond van nieuwe cijfers. De aangescherpte maatregelen tegen de verspreiding van het coronavirus golden vanaf de tweede helft van maart. In de cijfers die de gemiddelde situatie in het eerste kwartaal weergeven, zoals het aantal banen en het aantal werklozen, is de invloed van deze maatregelen minder zichtbaar dan in de cijfers die de eindstand van het kwartaal weergeven, zoals de vacatures.

Eind maart 2020 was het aantal openstaande vacatures afgenomen tot 226 duizend, ruim 60 duizend minder dan een kwartaal eerder. Dit is de eerste kwartaalafname in zeven jaar tijd, en bovendien in aantallen de grootste die ooit is gemeten. De sterkste afname tot nu toe werd gemeten tijdens de financiële crisis. In het vierde kwartaal van 2008 nam het aantal openstaande vacatures met 49 duizend af. Na verdere dalingen in de kwartalen daarop met 44 duizend en 26 duizend, stabiliseerde het aantal.

In het eerste kwartaal ontstonden 266 duizend nieuwe vacatures. Daartegenover stond een record aan vervulde (inclusief vervallen) vacatures, namelijk 331 duizend, 19 duizend meer dan een kwartaal eerder. Het aantal vervallen vacatures was met 55 duizend betrekkelijk groot. Doorgaans is dit minder dan 20 duizend in een kwartaal. Met name in de detailhandel en horeca vervielen veel vacatures. In de handel werden de meeste vacatures vervuld.

Spanning op de arbeidsmarkt

vacatures per 100 werklozen

ING: pintransacties

Volgens ING lag het totaal aantal transacties in Nederland in de week tot en met maandag 27 april 22% lager dan in dezelfde periode een jaar eerder. De grootste daling van het aantal pinbetalingen is te zien in de categorie vrijetijdsbesteding buitenshuis (-67%) en uiterlijk (-64%). Nu veel mensen dichtbij hun eigen huis blijven, zijn er ook veel minder transacties in de categorie vervoer (-39%). Op maar weinig plekken wordt vaker gepind dan een jaar eerder. Mede geholpen door het lekkere weer zagen doe-het-zelfzaken (+63%) in de week tot en met maandag 20 april veel meer pintransacties dan een jaar eerder. Ook in speelgoedwinkels (+9%) vonden meer pinbetalingen plaats.

De totale waarde van de pinbetalingen lag in de week tot maandag 27 april 18% lager dan een jaar eerder. Meer pinomzet draaien doe-het-zelfzaken (+60%), supermarkten (+22%), voedingsspeciaalzaken (+36%), en speelgoedwinkels (+25%).

Waar vinden meer of minder pinbetalingen plaats?

Pinbetalingen in de week t/m maandag 27 april, verandering t.o.v. jaar eerder

Soort pinlocatie	Aantal	omzet
Totaal alle locaties	-22%	-18%
Levensbehoeften	0%	+19%
Supermarkten	-1%	+22%
Overige voedingswinkels (incl. tabakswinkels)	+12%	+36%
Welzijn (drogisterijen, apotheken, etc.)	-42%	-52%
Uiterlijk	-64%	-64%
Kleding, schoenen, accessoires, sieraden	-58%	-58%
Persoonlijke verzorging	-85%	-88%
Vrijetijd (spullen)	-7%	-4%
Speelgoedwinkels	+9%	+25%
Boeken- & muziekwinkels	-1%	-1%
Sport- en fietsenwinkels	-18%	-9%
Elektronicawinkels	-13%	-4%
Wonen	+38%	+26%
Bouwmarkten en tuincentra	+63%	+60%
Woon- en interieurwinkels	-33%	-25%
Overige non-food winkels	-14%	+1%
Vrijetijdsbesteding buitenshuis (locaties)	-67%	-75%
Cafés & restaurants	-61%	-69%
Overig (pretpark, bios, hotels, theater, sportclub, etc.)	-94%	-91%
Vervoer	-39%	-44%
Tankstations & parking	-28%	-39%
Openbaar vervoer	-80%	-78%

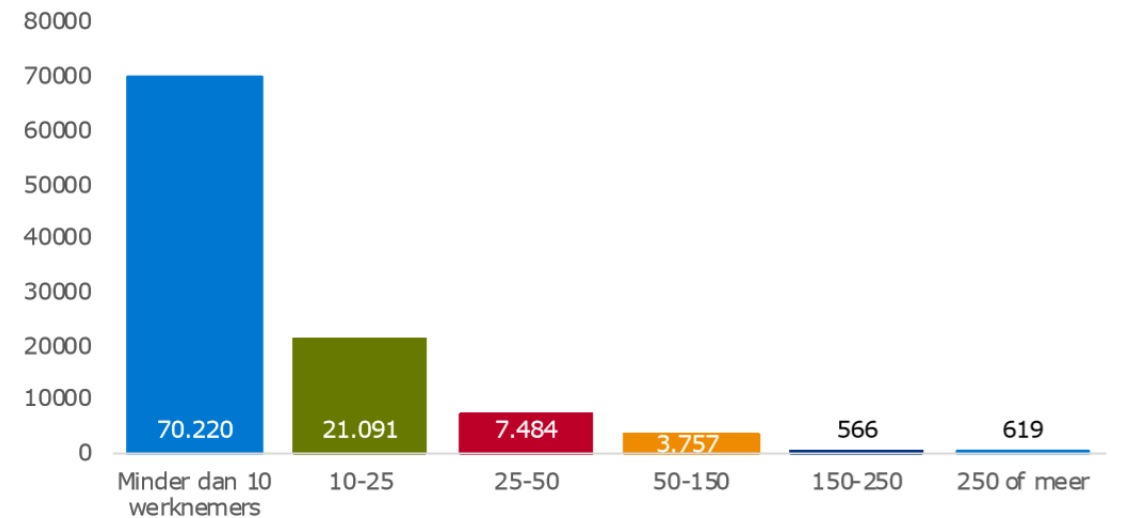
Bron: ING

UWV: Gebruik noodmaatregelen

114.000 Nederlandse werkgevers hebben sinds begin april een aanvraag ingediend bij het UWV voor coronasteun. Bij deze bedrijven werken in totaal ongeveer 1,8 miljoen werknemers. Dat blijkt uit cijfers van het UWV. Het UWV vangt een deel op van het loon van werknemers bij deze bedrijven. Bij ruim 104.000 bedrijven is er al een voorschot uitgekeerd. In totaal gaat het daarbij om een bedrag van 1.9 miljard euro. Deze bedrijven hebben gemiddeld een omzetverlies van 70% in de maanden maart, april, mei. In Haaglanden gaat het om 5129 bedrijven.

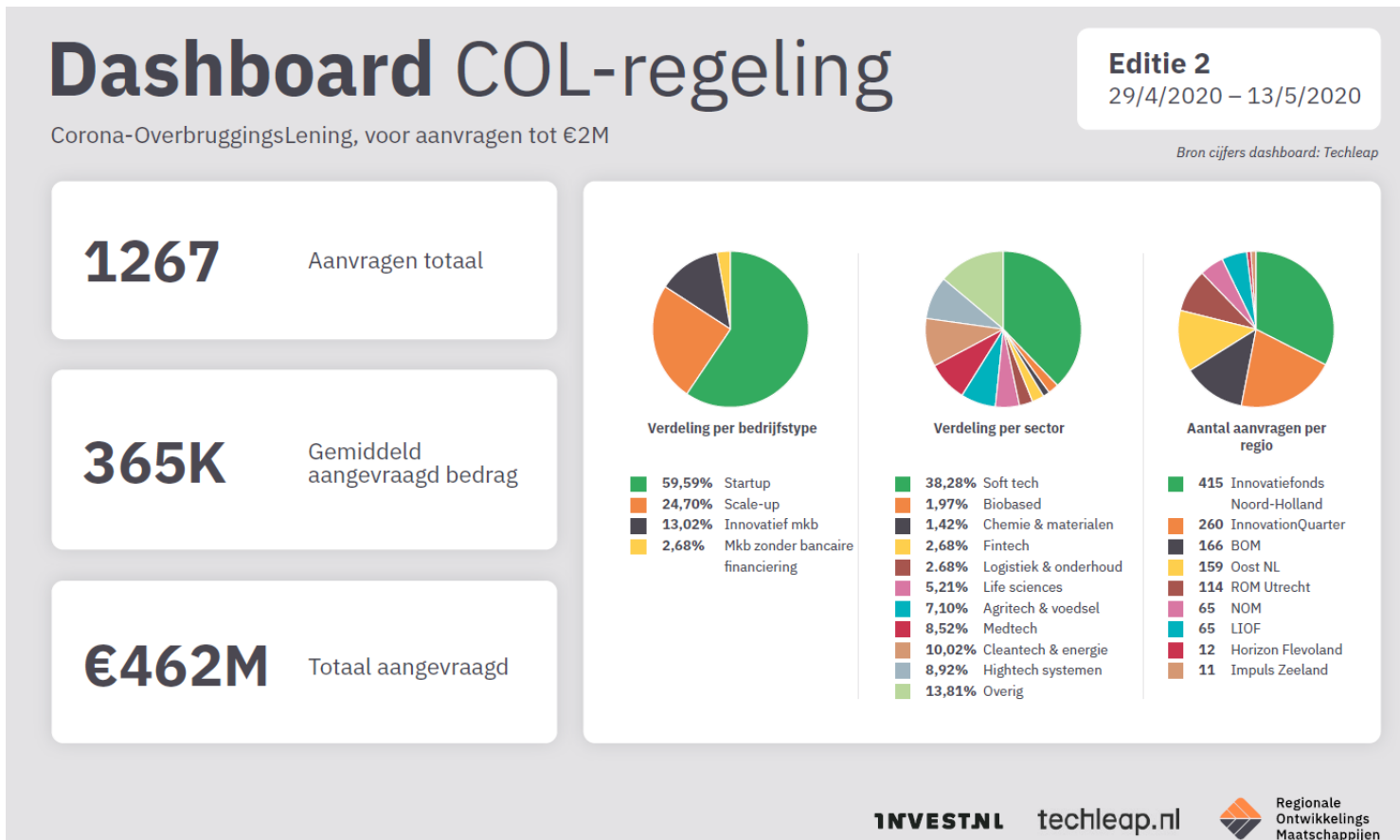
Voor de horeca- en cateringsector hebben een groot aandeel in de aanvragen voor de zogeheten NOW-regeling. In totaal kregen 21.784 horecabedrijven een voorschot van de uitkeringsinstantie. Zij ontvingen al ruim 282 miljoen euro. Gemiddeld verwachten deze bedrijven een omzetverlies van 82 procent.

Toekenningen naar aantal werknemers per werkgever

Techleap: Gebruik COL-regeling

Twee weken na openstelling van de Corona-Overbruggingsregeling (COL) hebben meer dan 1250 startups, scale-ups en innovatieve MKB-ers een aanvraag ingediend. De bedrijven vragen in totaal 462 miljoen euro.

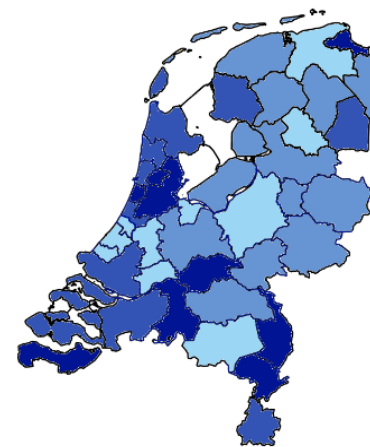

Regionale verschillen

Bureau Blauwberg heeft eind april jl. een prognose gemaakt van de verwachte impact van de crisis op de regio's in twee fases: de acute fase om met een lockdown het virus de pas af te snijden (de hamer) en de langgerekte en ingewikkelde 'unlocking' om nieuwe uitbraken in te dammen (de dansfase).

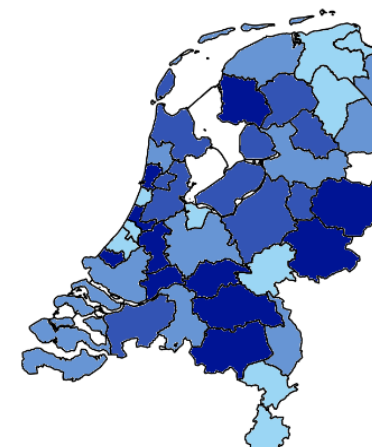
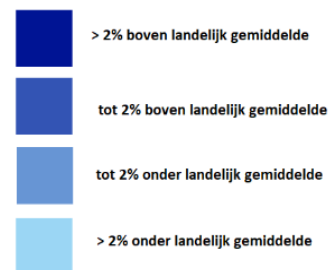
De figuur hiernaast brengt de bijdrage van drie groepen sectoren aan de werkgelegenheid per regio in kaart: Sectoren die kwetsbaar zijn in de lockdown of hamerfase, sectoren kwetsbaar voor de middellange termijn of de dansfase en economisch weerbare/minder kwetsbare sectoren.

Hoe donkerder de regio kleurt, hoe groter de omvang van de werkgelegenheid in de genoemde categorie. De donkerblauwe regio's in de linker figuur hebben bijvoorbeeld veel werkgelegenheid die in de hamerfase kwetsbaar is. Donkerblauwe regio's in de rechter figuur steken juist gunstiger af door de relatief grote omvang van economisch minder kwetsbare sectoren. De Haagse agglomeratie valt op de rechter figuur; de sterke aanwezigheid van overheidsdiensten is daar verantwoordelijk voor. Hierbij geldt wel dat het gaat om sectoren die op korte en middellange termijn minder kwetsbaar zijn. Voor de lange termijn kan dat anders zijn.

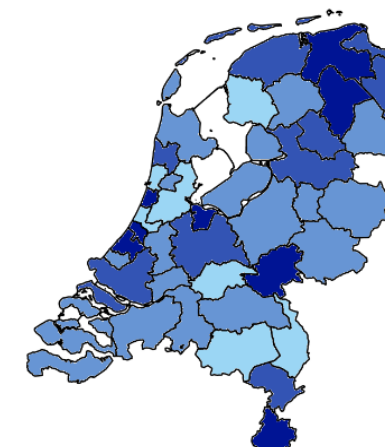
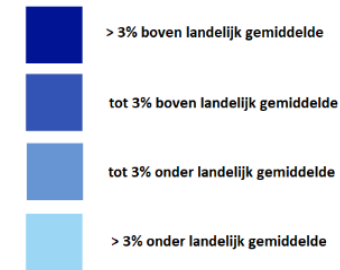
Omvang sectoren kwetsbaar in
hamerfase / lockdown

Landelijk = 26.4%

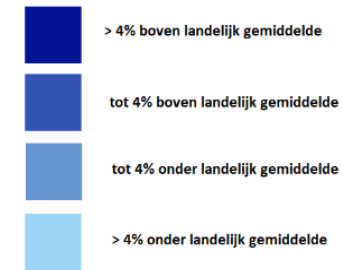
Omvang sectoren kwetsbaar in
dansfase / middellange termijn

Landelijk = 40.3%

Omvang economisch minder
kwetsbare sectoren

Landelijk = 33.4%

Haagse arbeidsmarkt: vacatures

Door de coronacrisis ziet de arbeidsmarkt er plotseling heel anders uit. Het aantal vacatures is erg gedaald. Vooral in de dienstverlenende beroepen. Om de ontwikkelingen goed te kunnen duiden, zijn de vier weken na het uitbreken van de coronacrisis vergeleken met de eerste elf weken van 2020. Na half maart is het gemiddeld aantal vacatures in Haaglanden met 21% gedaald. In de dienstverlenende beroepen is het aantal vacatures zelfs met 40% gedaald. Onder de dienstverlenende beroepen vallen bijvoorbeeld kelners, koks, keukenhulpen en schoonmakers. Doordat de horeca tijdelijk is gesloten, is er minder personeel nodig. Ook is er minder vraag naar schoonmakers omdat veel bedrijven zijn gesloten. In de commerciële beroepen is het aantal vacatures met een derde gedaald. In de detailhandel zijn sommige winkels dicht, waardoor er minder verkoopmedewerkers nodig zijn.

Procentuele veranderingen weekgemiddelden week 12 t/m 15 ten opzichte van week 1 t/m 11, Haaglanden

Beroepsgroepen met de sterkste groei van vacatures, week 12-15 ten opzichte van week 1-11 Haaglanden

Helpenden	42%
Verzorgenden (overig)	16%
Groeps- en woonbegeleiders	14%
Basis verpleegkundigen	11%

Openstaande online vacatures in 2020, Haaglanden

Bron: UWV

Procentuele veranderingen weekgemiddelden week 12 t/m 15 ten opzichte van week 1 t/m 11, Nederland

Beroepsgroepen met de sterkste krimp van vacatures, week 12-15 ten opzichte van week 1-11 Haaglanden

Receptionisten en telefonisten	-66%
Managers detail- en groothandel	-61%
Ondersteunende secretariële medewerkers	-57%
Bloemen- en plantentelers	-53%
Communicatie- en public relations adviseurs	-50%
Boekhouders en financieel administrateurs	-48%
Medewerkers bediening horeca	-47%
Zelfstandig werkende restaurantkoks, chefs de partie	-47%
Medewerkers klantenservice	-46%
Medewerkers kinderopvang	-46%
Wijkverpleegkundigen	-44%
Magazijn- en expeditiemedewerkers	-44%
Huishoudelijk medewerkers (hotel, instelling)	-41%
Directie-, project- en internationaal secretaressen	-41%
Logistiek en voorraad medewerkers	-39%

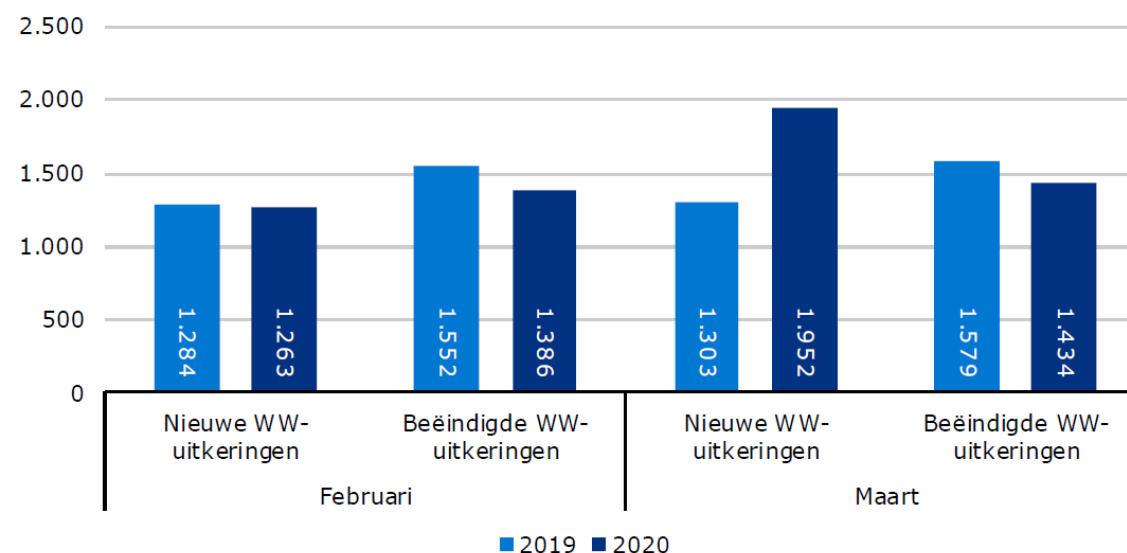
Bron: UWV

Haagse arbeidsmarkt: uitkeringen (UWV)

Het aantal WW-uitkeringen in Haaglanden nam 4,4% in maart toe. Vooral uitzendkrachten en horecamedewerkers verloren hun baan. Maar ook meer winkelpersoneel en chauffeurs deden een beroep op een WW-uitkering. Door de maatregelen om verspreiding van het coronavirus tegen te gaan, valt een groot deel van de werkzaamheden stil in sectoren als horeca, cultuur, detailhandel non-food en transport. In maart ontstonden in Haaglanden 1.952 nieuwe WW-uitkeringen en werden 1.434 WW-uitkeringen beëindigd. Het aantal nieuwe WW-uitkeringen nam in maart met 689 uitkeringen 55% toe ten opzichte van februari. Van deze regionale toename in maart 2020 zagen we de grootste stijging bij de uitzendbureaus (+346) en de horeca & catering (+173). In 2019 lag dat anders. Toen was in maart het aantal nieuwe WW-uitkeringen nagenoeg gelijk aan het aantal in februari (Bron: UWV).

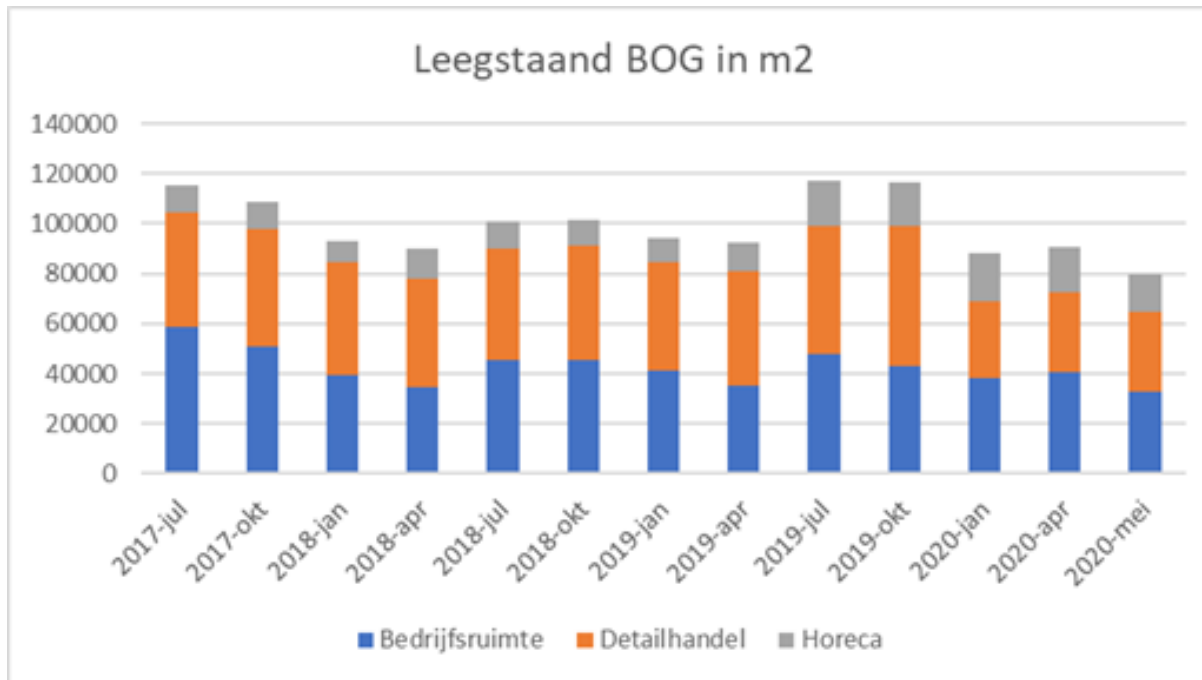
Met name mensen met een kort arbeidsverleden stromen in: circa 80% van de nieuwe instroom heeft maximaal 3 maanden WW-recht. Daarnaast stromen jongeren vaker in; van de instroom is 25% jonger dan 25 jaar. Trends in instroom naar sector wordt vertekend door relatief grotere groep “onbekend”.

Figuur 1 Nieuwe en beëindigde WW-uitkeringen in Haaglanden

Haags bedrijfsonroerend goed

Voor de corona crisis was er sprake van een tekort aan geschikte ruimte voor kantoren, kleinschalige bedrijfsruimte en ruimte op bedrijventerreinen. In de meest recente cijfers van Steenworp is te zien dat de leegstand in mei verder is afgenomen. Mogelijke verklaringen zijn het recente tekort, de lange doorlooptijd van contracten en het beperkte aantal faillissementen.

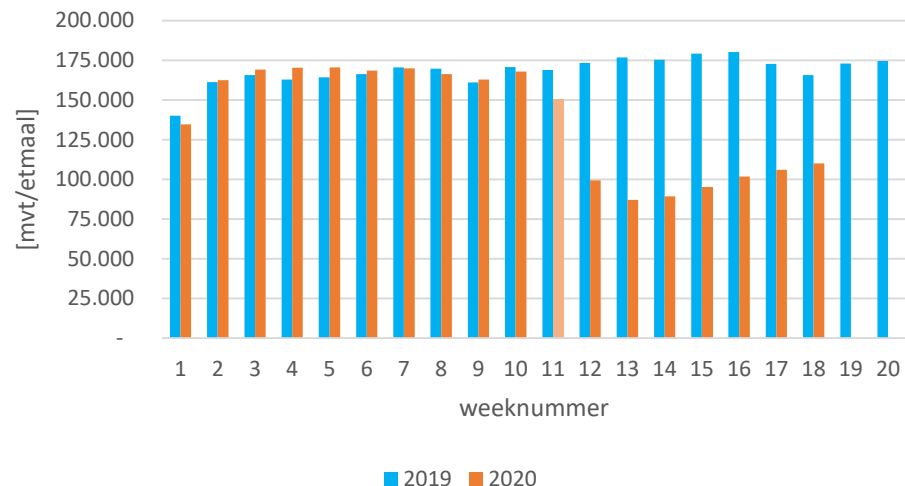
Mobiliteit in Den Haag

Het wordt weer drukker op straat en op de weg. HTM had de dienstregeling teruggeschoefd toen het coronavirus zich snel verspreidde, maar recent rijden er weer meer trams en bussen omdat het aantal passagiers weer stijgt.

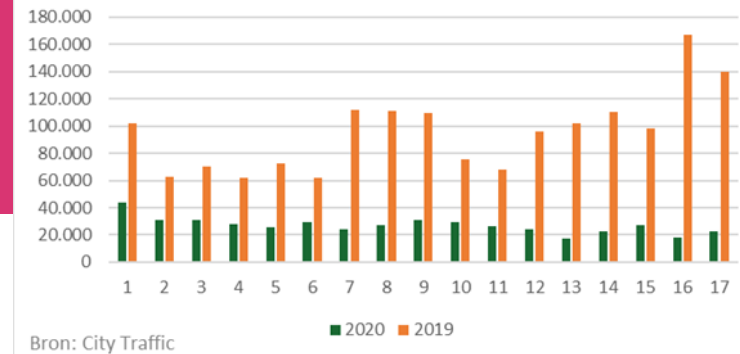
Ook op de weg is een stijging zichtbaar van de intensiteit van het gebruik.

En we zien we afgelopen weken een lichte stijging van het bezoek aan de binnenstad maar het aantal bezoeken ligt nog steeds ver onder dat van voor de Coronacrisis. Het bezoek aan Scheveningen is nog steeds zeer laag.

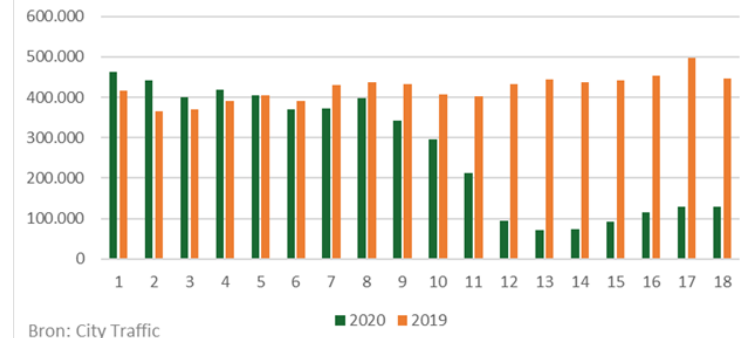
A12 (thv de Vliet) intensiteit gemiddelde werkdag

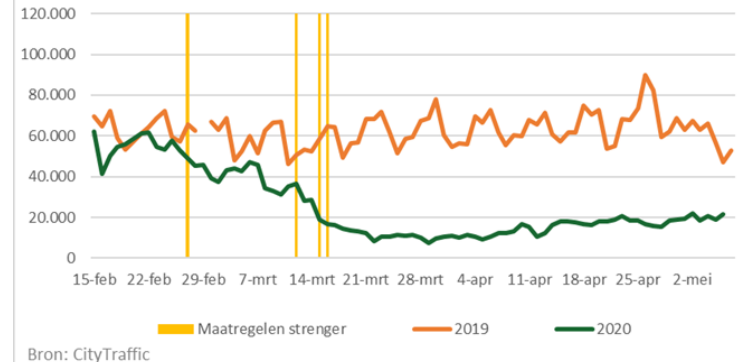
Bezoeken aan Scheveningen per week, 2019 en 2020

Bezoeken aan het Kernwinkelgebied per week, 2019 en 2020

Kernwinkelgebied vanaf 15 februari

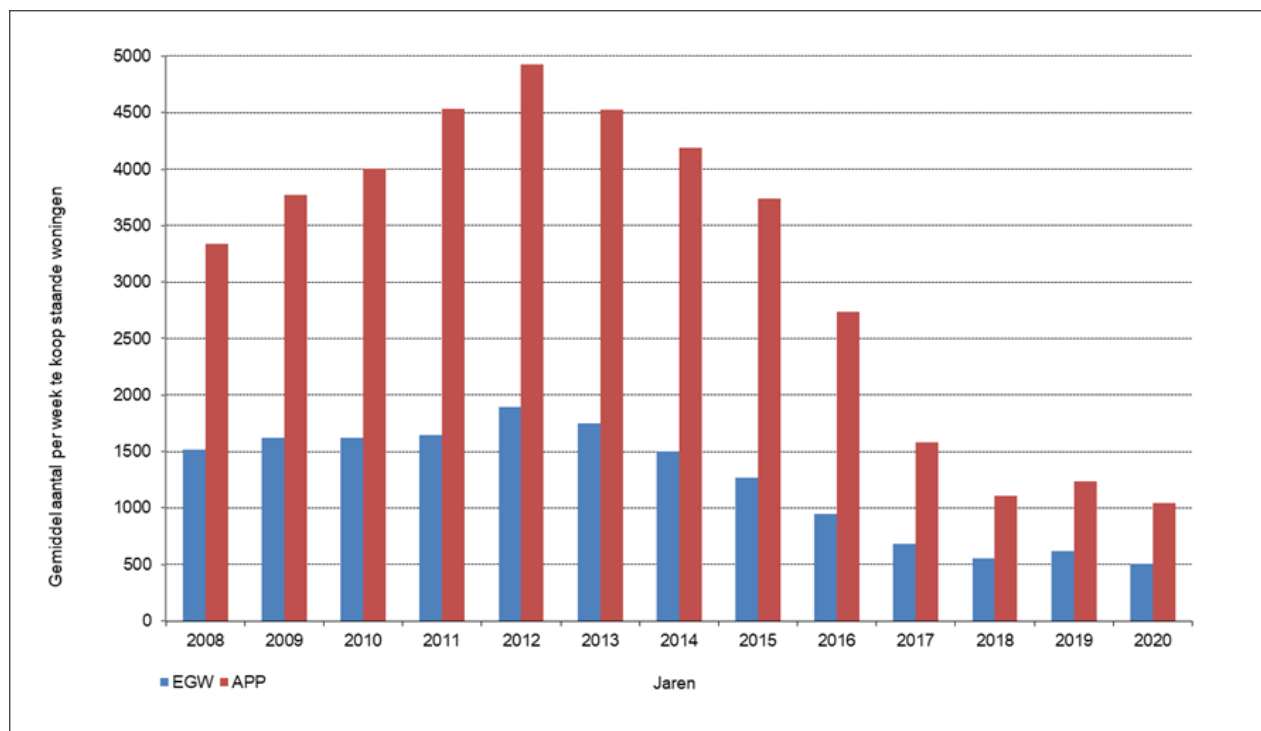

Wonen in Den Haag

Het aantal, via Funda, te koop staande woningen bij makelaars is sterk afhankelijk van de macro-economische omstandigheden. Ten tijde van de crisis in 2008 valt op dat in de eerste jaren na de crisis het aanbod te koop staande woningen, door gebrek aan kopers, sterk oploopt tot 2012. Gemiddeld staan er dan ruim 6.800 woningen te koop in Den Haag, waarvan ca. 5.000 appartementen en 1.900 eengezinswoningen. Na 2012 neemt het aanbod te koop staande woningen gestaag af tot een minimaal aanbod van gemiddeld nog geen 1.700 woningen in 2018; de potentiële kopers staan in de rij. De uitgesproken vragersmarkt is compleet omgeslagen in een uitgesproken aanbiedersmarkt.

In 2019 stijgt het aantal te koop staande woningen licht. In 2020 is het aanbod te koop staande woningen (tot nu toe) gemiddeld lager dan in 2019. Gemiddeld staan er in 2020 1.500 woningen te koop, waarvan 1.000 appartementen (APP) en 500 eengezinswoningen (EGW). In historisch perspectief, en vergeleken met de vorige crisis, is het aantal te koop staande woningen ook nu dus nog zeer laag. De effecten van een crisis zullen waarschijnlijk pas op termijn met vertraging zichtbaar worden op de koopwoningmarkt.

Gemiddeld aantal te koop staande woningen per week, naar type (eengezinswoning en appartement) in de periode 2008-2020

Bronnen

- <https://economie.rabobank.com/publicaties/2020/mei/economie-eurozone-krijgt-rake-klappen-door-covid-19/>
- <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/18/in-vierde-week-april-112-bedrijven-failliet-verklaard>
- <http://blaauwberg.nl/regionale-verschillen-impact-crisis/>
- <https://www.werk.nl/arbeidsmarktinformatie/arbeidsmarkt/ontwikkelingen/coronacrisis/Sterkste-daling-vacatures-in-dienstverlenende-beroepen/>
- <https://www.economicboardzuidholland.nl/coronamonitor-4-impact-corona-uitbraak-op-economie-zuid-holland/>
- <https://www.kvk.nl/over-kvk/media-en-pers/nieuws-en-persberichten/verlenging-coronamaatregelen-zorgt-voor-verslechtering-van-financiele-situatie/>
- <https://www.uwv.nl/overuwv/Images/factsheet-now-30-april.pdf>
- <https://www.ing.nl/zakelijk/kennis-over-de-economie/onze-economie/de-nederlandse-economie/publicaties/coronavirus-en-effecten-op-pintransacties.html>
- <http://blaauwberg.nl/regionale-verschillen-impact-crisis/>
- <https://www.techleap.nl/insights>
- <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/20/aantal-vacatures-daalt-met-60-duizend-in-eerste-kwartaal>
- <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/20/ondernemersvertrouwen-in-tweede-kwartaal-laagste-ooit-gemeten>